

Останнім часом видавництва України («Урожай», «Промінь», Харківське книжкове видавництво) багато уваги приділяють мовній культурі масової сільськогосподарської літератури, розрахованої на широкі кола читачів. Проте в практиці сільськогосподарських видань зустрічаються ще недогляди у вживанні слів із певним значенням, словосполучень, у побудові синтаксичних конструкцій, фраз.

Ознайомившись із літературою, випущеною згаданими видавництвами, можна зробити ряд зауважень щодо її мовностилістичного оформлення.

Передусім зауважимо про значну кількість штамтів, канцеляризмів, які негативно позначаються на сприйманні змісту читачем, напр.: *заспокоюватися на досягнутому; досягти намічених рубежів; покінчити з сезонністю* (Наша птахоферма); *заходи по збільшенню виробництва* (Економіка); *мають місце* (Оз. пшен.); *взяли під свій контроль; добилися в цій справі певних зрушень; колгоспи витримали цей екзамен з честю; агрозахід взято на озброєння* (Буд.); *вступати в період плодоношення* (Інт. сад-во); *розміщення посівів по відношенню до корівників* (Перед, досвід); *вищоуються культури на кормові цілі* (замість на корм — Економіка) і под.

У книжках та брошурах надто багато конструкцій із прийменником *по*. Неправильно вживають прийменник *по* замість *щодо*, виражаючи те чи інше відношення між певними поняттями. Пор. у контексті: *здійснити заходи по створенню додаткових птахофабрик* (Ціпор. від.); *завдання по прискореному зростанню виробництва* (Економіка); *цінні матеріали одержано по удосконаленню технології* (Оз. пшен.); *рекомендації по сортовому районуванню* (Інт. сад-во); *що зроблено у групі обслуговуваних мною колгоспів по впровадженню досягнень науки* (Буд.). В останньому реченні, крім того, пасивну конструкцію *обслуговуваних мною колгоспів* доцільно було б замінити підрядним реченням *колгоспів, які я обслуговую*, перебудувавши відповідно все речення.

Нерідко автори вживають прийменник *по* в значенні *за*, напр.: *по вартісним показникам агрегат... значно поступається...* (в цьому прикладі, крім того, помилково прийменник *по* вжитий із давальним відмінком замість місцевого (Викор. маш.); *по кількості рядків* (там же); *по зростаючому ступеню твердості* (Ґрунт.); *продавати... по підвищених цінах* (Сільськ. кален.); *тип годівлі визначають по переважających видах кормів* (Економіка) та ін.

Трапляються випадки вживання *по* в значенні прийменників: 1) з (*із*): *Книга «Ґрунтознавство» є ... посібником учнів технікумів по спеціальностях...* (з анотації до цієї книжки); 2) до: *Зауваження та побажання по цій книзі просимо надсилати...* (Ґрунт.); 3) над (*у справі*): *Книга... допоможе працівникам сільського господарства в їх роботі по підвищенню культури зернового господарства* (Оз. пшен.).

У розгляданій літературі безпідставно віддається перевага прийменникові *при* в значенні *під час*: *при сібві овочевих культур; при садінні розсади* (Викор. маш.); *при доїнні машиною* (Перед, досвід); *при приготуванні матеріалу* (Ветер.); *при повітряному вибусі* (Цив. обор.) та ін.

Книжки та брошури зазначених видавництв не позбавлені й стилістично незграбних, неоковирних речень, фраз, напр.: *При цьому мається на увазі [що?] при конструюванні термоядерних боєприпасів відмовитися від атомного детонатора* (Цив. обор.). Відсутність граматичного зв'язку між членами цього речення позбавляє його логічної чіткості й робить важким для сприймання.

Час дії підвищеного, або його ще називають наднормальним, тиску в даній точці залежить від потужності вибуху і віддалі її до центра вибуху (там же). Незграбність цієї фрази очевидна: по-перше, не треба було розвивати вставним реченням граматично узгодженої словосполуки *підвищеного тиску*, по-друге, важко визначити, яке слово замінює займенникова форма *її*, і, по-третє, замість слова *віддаль* потрібно вжити *відстань*.

Наука і передова практика продовжують вивчати і вдосконалювати способи утримання

курчат. Немає сумніву, що вони позитивно розв'яжуть це питання (Цілор. від.). Неправильна побудова речень є причиною двозначності: займенник *вони* в другому реченні тяжіє до слова *курчат*, спотворюючи зміст фрази.

У випадках наявності *на поверхні купин після оранки...* (Викор. маш.). Підкреслений вираз краще було б замінити словосполученням *при наявності*.

Стилістичні норми літературної мови вимагають милозвучного оформлення фрази — уникання збігу голосних, приголосних і под. Пор.: *Залежно від віддалі від центра вибуху...* (до речі, тут слово *центр* у род. відм. вимагає закінчення -у — Цив. обор.); *Слідом за цим у цій точці тиск зменшується і стає меншим від атмосферного* (там же).

Автори й редактори видань віддають перевагу аналітичним формам перед синтетичними в творенні ступенів порівняння якісних прикметників і прислівників, не враховуючи того, що для української мови властивіші синтетичні конструкції. Так, замість широкоживаних у літературній мові форм *швидший, раціональніше, легший, яскравіше, найдосконаліший, цінніший, найцікавіший (найінтересніший), найінтенсивніший* і под. у розгляданій літературі пропонується читачеві *більш швидкий* (Б. в.), *більш раціонально* (Інт. сад-во), *більш легкий* (Цив. обор.), *більш яскраво, найбільш досконалий* (Економіка), *більш цінний* (Оз. пшен.), *найбільш інтенсивний, найбільш інтересний* (Довідник) тощо.

У рецензованих книжках і брошурах нерідко вживаються пасивні звороти, які здебільшого ускладнюють стиль, вносять елемент штучності. Так, конструкції типу: *Кожний агрегат обслуговується в роботі трактористом-машиністом* (Викор. маш.); *Вільямсом було доведено, що...* (Грунт.); *Ним [Докучаєвим] вперше ґрунтовно вивчено чорноземи* (там же) варто вживати в активній формі, напр.: *Кожний агрегат обслуговує тракторист-машиніст; Вільямс довів що...; Він [Докучаєв] уперше ґрунтовно вивчив чорноземи.*

Однією з важливих ознак високої мовної культури є вміння вибрати з усіх можливих для певного випадку слів найточніше і своїм змістом, і стилістичним забарвленням. На жаль, у сільськогосподарській літературі нерідко зустрічаємо слова, які неправильно, неточно передають зміст описуваного. Так, у реченні *Утримуючи бджолині сім'ї в двох корпусах, пасічники усувають одну з переваг багатокорпусного вулика* (Б. в.) слово *усувають* неточно вжите замість *втрачають*. Через неухважність до лексичного значення утворюються конструкції з тавтологічними словосполученнями, напр.: *В кожній зоні переважає основна маса господарств* (Оз. пшен.).

Автори часто вживають дієслово *знаходиться* там, де зміст вимагає слова *перебувати*, напр.: *жовтого забарвлення набуває літнє масло, коли корови знаходяться на пасовищі* (Довідник); *На озброєнні стратегічної авіації США знаходяться середні стратегічні бомбардувальники* (Цив. обор.).

Іноді в аналізованих текстах сплутують значення слів *посів* (засіяне поле) і *сівба* (дія), значення слів із префіксом *роз-* і *від-*. Напр.: *Величина затрат праці і коштів на посіви овочевих культур...* (Викор. маш.); *Він в ідрізняв* (замість правильного *розрізняв*) *ґрунти бідні, багаті, родючі...* (Грунт.).

Неточно вживається й слово *книга*: ним редактори видавництва позначають невелику обсягом та форматом книжку, і навіть брошуру (див. анотації до розглянутих книжок і брошур). Тим часом слово *книга* треба вживати на позначення справді великої обсягом і форматом книжки.

Недоліком розглянутих текстів є також уживання не властивих для української мови слів і словосполучень. Напр.: *бджоловод* (літературне *бджоляр* — Б. в.); *папоротник* (треба *папороть*), *крупні глиби* (треба *великі брили* — Грунт.); *крупна картопля* (треба *велика картопля* — Сільськ. кален.); *перенощик* (краще *переносник*), *масові пожежі* (треба *численні пожежі*); *учбово-дослідний* (краще *навчально-дослідний* — Перед, досвід); *закупочний* (треба *закупівельний*), *по мірі зростання* (треба *в міру зростання* — Економіка...) та ін.

Автори та редактори не прислухаються до рекомендацій «Російсько-українського

сільськогосподарського словника» (К., 1963) щодо вживання такої форми, як *засіменіння* (пор. *осіменіння* — Вет. акуш.), яка відповідає словотворчим законам української мови (пор. *запліднення, запилення* і под.).

Не позбавлені книжки та брошури згаданих видавництв і орфографічних помилок. Так, наприклад, пишуть *Київом, торцьовий* (Б. в.), у род. відм. — *літія, центра*, у місц. відм. — *бутелях*, при незмінному *напрямку* (Цив. обор.), *проміню* (Довідник), *господарська* замість *господарчо* (Вет. акуш.) та ін.

Всупереч рекомендаціям правопису, автори й редактори вживають переважно закінчення -у в дав. відм. замість -ові, не дотримуються правил чергування *в—у, і—й, з—із* та ін.

Названі мовностилістичні, орфографічні помилки повинні привернути увагу тих, хто відповідає за мовне оформлення сільськогосподарської літератури, тому що поширення спеціальних знань тісно пов'язується з поширенням високої культури висловлення.

Скорочення

- Б. в. — О. Г. М е г е л ь, Багатокорпусний вулик збільшує медозбір, вид-во «Урожай», К., 1965.
- Буд. — І. Скоромний. Будні інспектора-організатора, вид-во «Промінь», Дніпропетровськ, 1961.
- Вет. акуш — В. Я. А н д р і є в с ь к и й, І. В. С м и р н о в, Ветеринарне акушерство, гінекологія і штучне осіменіння, К., 1965.
- Ветер. — ж. «Ветеринарія», вип. 5, 1965.
- Викор. маш. — Є. Д. К р е м і н с ь к а, Використання машин в овочівництві, вид-во «Урожай», К., 1964.
- Грунт. — М. М. Ш к в а р у к, М. І. Д е л е м е н ч у к, Грунтознавство, вид-во «Урожай», К., 1965.
- Довідник — Довідник з молочної справи, К., 1965.
- Економіка — Л. К. Г р і н ч у к, Економіка виробництва кормів, К., 1965.
- Інт. сад-во — Г. О. К а б л у ч к о, Інтенсивне садівництво, вид-во «Урожай».
- Наша птахоферма — І. Ф. С а в ч е н к о, Наша птахоферма, вид-во «Урожай», К., 1964.
- Оз. пшен — Озима пшениця на Україні, вид-во «Урожай», К., 1965.
- Перед, досвід — Передовий досвід виробництва молока, вид-во «Урожай», К., 1965.
- Сільськ кален. — Сільський календар, вид-во «Урожай», К., 1965.
- Цив. обор. — Цивільна оборона в колгоспах і радгоспах, вид-во «Урожай», 1965.
- Цілор. від — А. В. К о л я д а і М. В. С у л и м а, Цілорічна відгодівля курчат на м'ясо, Харківське книжк. вид-во, 1963.